

Semblança de Jaume Bover, bibliotecari i historiador

El 24 de juny de 2013, es va celebrar l'acte de dedicació de la Biblioteca Municipal d'Andratx a Jaume Bover. Aquesta és la laudatio que va pronunciar Mateu Ramon, arxiver–bibliotecari de l'Ajuntament d'Andratx, en aquell acte.

En primer lloc, en nom de l'Associació de Bibliotecaris, Arxivers i Documentalistes de les Illes Balears, vull agrair al batle d'Andratx i a tots els membres del consistori, que per unanimitat de tots els grups polítics, varen aprovar la proposta de posar el nom de Jaume Bover a la Biblioteca Municipal d'Andratx, com a reconeixement a la seva trajectòria professional i científica.

En segon lloc, llegiré unes retxes sobre la *Semblança de Jaume Bover, bibliotecari i historiador*, sense enumerar, ni citar, l'extensa bibliografia que ha publicat, ja que al final d'aquest acte es presentarà i repartirà un opuscle amb les obres més destacades de l'autor.

Avui, estam aquí reunits per oficialitzar l'acte de nomenament i dedicació de la Biblioteca Pública Municipal d'Andratx, a Jaume Bover; i d'aquesta manera acomplir l'acord del Ple de l'Ajuntament d'Andratx del proppassat 21 de març.

Precisament, en aquest indret històric per a Andratx, l'antiga casa de la Cúria —*la Curi* en deien— el 2 d'octubre de 1868, els revolucionaris d'aquest poble destruïren els béns mobles de l'edifici i, a una foguera encesa a la plaça de Sant Pere, cremaren el patrimoni documental que aquí es conservava.

Curiosament, també en aquesta casa, ara farà vuitanta anys, el 14 de novembre de 1933, a unes dependències de la planta baixa, s'inaugurà una Biblioteca Pública Municipal, en el marc de la primera política d'àmbit estatal, de creació i foment de biblioteques públiques municipals. Andratx va ser un dels cinc municipis mallorquins —i un dels cent noranta-sis espanyols— que va poder obrir una Biblioteca Pública Municipal en aquest període de cinc anys que va durar la Segona República.

Casualment, ara farà deu anys, després que la seu de l'Ajuntament d'Andratx es traslladàs a les cases de l'antiga possessió de Son Mas, el 20 de desembre de 2003, aquest edifici es destinà a acollir l'actual Servei de Biblioteca Pública Municipal d'Andratx.

Tornant al segle XIX, deu anys abans que els andritxols destruïssin els documents que es conservaven en aquest edifici de la Cúria; concretament, el 1858, es va crear el Cos Facultatiu d'Arxivers, Bibliotecaris i Arqueòlegs, un dels cossos més consolidats en la història de l'administració pública. La creació d'aquest Cos Facultatiu fou, precisament, per tenir cura dels béns mobles procedents de les desamortitzacions eclesiàstiques de la primera meitat del segle XIX, és a dir, un cos de funcionaris per protegir el patrimoni documental, el patrimoni bibliogràfic i el patrimoni museològic i arqueològic.

M'he permès la llicència de fer aquesta petita introducció històrica, ja que l'homenatjat, Jaume Bover, bibliotecari i historiador, que des d'ara associarà el seu nom al d'aquest edifici, de qualque manera, la seva trajectòria té molt a veure amb allò que els acab de contar; ja que Bover ha estat, i és, un protector i difusor del patrimoni documental i bibliogràfic, aspectes que de vegades, poden entrar en contradicció amb els principis ètics de la professió bibliotecària, entesa aquesta com un servei públic.

Però que en el cas de Bover, tant en la seva trajectòria com a bibliotecari, com en la seva faceta d'investigador, els ha sabut compaginar i separar molt acuradament, tal i com ho demostren les nombroses publicacions que ha editat de manera individual i en coautoria; en paral·lel amb l'excel·lent treball professional com a bibliotecari: primer a la Biblioteca Bartomeu March, de Palma; després, a l'Institut Català de Bibliografia, de Barcelona; i finalment, durant vint-i-tres anys,

com a director de la Biblioteca Espanyola de Tànger, posteriorment, adscrita a l'Institut Cervantes, càrrec que ocupà fins a la seva jubilació.

Jaume Bover va assolir aquesta darrera fita professional, després d'ingressar per oposició, el 1986, al Cos Facultatiu d'Arxivers i Bibliotecaris de l'Estat, del qual ha estat el darrer funcionari mallorquí de tota una llista de celebritats del món de les lletres: Josep Maria Quadrado, Francisco Manuel de los Herreros, Gabriel Llabrés, Miquel Ferrà, Jesús García Pastor, i Antoni Mut Calafell; també han format part d'aquest Cos Facultatiu.

L'ascendència genètica, possiblement, influí en la decisió de ser bibliotecari, per això, cal recordar el seu reivindicat avantpassat, el polifacètic Joaquim Maria Bover de Rosselló, originari d'Estellencs, que, entre d'altres aspectes, va ser bibliotecari de la Biblioteca Nacional i el bibliògraf més important de les Illes Balears, durant el segle XIX. També, la seva tia, Consuelo Rojas, va exercir d'arxivera a l'Arxiu del Regne de València.

Al costat de Llorenç Pérez Martínez, l'any 1977, Jaume Bover va iniciar la seva trajectòria com a bibliotecari, a la Biblioteca Bartomeu March, de Palma, i allà va viure l'època d'expansió i creixement d'aquesta Biblioteca, avui considerada com un centre de referència i consulta imprescindible, per als estudiosos de la cultura de les Illes Balears.

Aquests inicis de Bover com a bibliotecari, varen coincidir amb els primers anys de la democràcia a Espanya, on, els arxius i les biblioteques també varen adquirir protagonisme, ja que per mandat constitucional, concretament, l'article 44 de l'encara vigent Constitució de 1978, estableix que: "els poders públics promouran i tutelaran l'accés a la cultura, a la qual tothom hi té dret".

I aquí les biblioteques, sobretot les biblioteques públiques, han jugat i hi juguen un paper destacat. Recordem el Manifest sobre la biblioteca pública de la Federació Internacional d'Associacions de Bibliotecaris i Biblioteques, que va aprovar la UNESCO el 1994, i que diu el següent: "Els serveis de la biblioteca pública es fonamenten en la igualtat d'accés per a tothom, sense tenir en compte l'edat, la raça, el sexe, la religió, la nacionalitat o la classe social".

Tonant al nostre protagonista i en aquest període, a partir de 1982, Bover es traslladà a Barcelona i va viure en primera persona les transformacions al món de les biblioteques que s'inicià a Catalunya, tradicionalment capdavantera en aquest camp, i que amb el desenvolupament de la democràcia i de l'Estat de les autonomies, va recuperar la iniciativa de modernització, amb l'exercici de les competències en matèria de biblioteques. El 1980, la Generalitat de Catalunya va organitzar el primer Servei de Biblioteques d'una comunitat autònoma. I, posteriorment, aquest Servei va crear l'Institut Català de Bibliografia, lloc on va treballar Bover, de 1982 a 1986.

El 1981 el Parlament de Catalunya va aprovar la Llei de biblioteques, la primera d'una autonomia. En aquell mateix any, a nivell estatal, es creen els estudis universitaris de Biblioteconomia i Documentació i, el 1982, l'Escola de Biblioteconomia de Barcelona inicia la Diplomatura, que serà la primera de tot Espanya. I, entre els primers diplomats que varen sortir d'aquesta Escola Universitària de Biblioteconomia trobam, evidentment..., el nostre homenatjat.

Encara que Bover visqués i treballés a fora, sempre ha tengut present els seus orígens, i sobretot, ha tengut consciència de les mancances de les biblioteques i de la formació dels bibliotecaris de les Illes Balears. Cal recordar que les Illes Balears, fins l'any 2006, no ha tengut una llei de biblioteques, quan la resta d'autonomies feia anys que en tenien, ja que segons l'article 148 de la Constitució de 1978: "les comunitats autònomes podran assumir competències en matèria de biblioteques".

Fruit d'aquesta preocupació pel dèficit formatiu dels bibliotecaris illencs, entre el 1984 i el 1992, durant nou edicions anuals consecutives, Jaume Bover promogué i dirigí un cicle de cursos de

biblioteconomia, que s'impartiren a Palma, amb el patrocini de la Conselleria de Cultura del Govern Balear, amb la participació d'un professorat de primer nivell, com es pot comprovar en els cartells que s'exhibeixen a l'exposició que inaugurarem a la cloenda d'aquest acte.

El 1986, Jaume Bover va accedir mitjançant oposició al Cos Facultatiu d'Arxivers i Bibliotecaris de l'Estat, a la secció de biblioteques. Gràcies a l'ingrés al Cos Facultatiu, Bover va treballar a Tànger, de 1986 a 2009, com a Director de la Biblioteca espanyola d'aquella ciutat, adscrita a l'Institut Cervantes, des de 1992.

Al respecte, i a manera d'anècdota, Jaume Bover, a una entrevista de Jesús García Marín, ha relatat aquest episodi de la manera següent: "Un cop havia accedit al cos facultatiu, vaig telefonar al Ministeri per si la plaça de l'antiga Biblioteca Espanyola de Tànger estava vacant. Posteriorment, un cop acabats els exàmens, vaig anar cap el Ministeri per arreglar papers i vaig identificar-me com el futur bibliotecari de Tànger. La funcionària no em va entendre bé, i em va dir: —*La plaza de Tánger ya está dada, un loco la ha cogido*. I li vaig respondre: —*Ese loco soy yo*".

Amb aquesta fita, Bover va iniciar una etapa de maduresa i projecció internacional, i va assolir un estatus professional que pocs mallorquins han gaudit. Entre el 1982 i el 2000, va col·laborar amb les comissions d'estudis de la Federació Internacional d'Associacions de Bibliotecaris i Biblioteques (la IFLA), organisme de la UNESCO per a les biblioteques. Va participar a les conferències de Tokio, Brighton, París, Estocolm, Moscou, Barcelona, La Havana i Jerusalem. Fruit d'aquestes col·laboracions, és el treball sobre literatura professional més important que ha publicat, i que versa sobre la funció de les biblioteques estrangeres en la cooperació internacional entre biblioteques; text editat als Estats Units, i que va ser el primer estudi teòric sobre aquest tema.

I ara, si giram pàgina i passam a la faceta de Jaume Bover bibliògraf i investigador, per una banda, cal assenyalar que aquest autor ha donat a conèixer una profusa bibliografia de temàtica balear, moltes vegades amagada a diferents centres de documentació, bibliografies, etcètera; ja que Bover ha buidat nombrosos catàlegs i inventaris de biblioteques i arxius; i, posteriorment, a través de publicacions, ha difós l'existència de documents, fins aleshores gairebé inèdits, els quals contenen una valuosa informació.

Per altra banda, cal dir que els treballs de Bover, com a investigador, tenen cura de matèries poc estudiades; i aquestes, quan es publicaren, varen significar grans aportacions a qüestions que no s'havien tractat fins aquells moments, o que eren —i encara ara ho són— considerades per alguns investigadors més acadèmics, com a assumptes menors. O fins i tot, en molts de casos, quan varen aparèixer eren temes tabús per a la historiografia; com per exemple els tres volums de *El sexe a Mallorca: notes històriques*, editats entre 1992 i 1996.

S'ha d'assenyalar que les investigacions de Bover tracten de temàtica variada, la qual aplega tot un ventall d'aspectes de les ciències socials, o humanitats, com ara: les bibliografies, l'endo-botànica, els llibres de cuina, l'etnologia i, sobretot, la història. La història dels aspectes més diversos del nostre entorn i, el més interessant de tot, de qüestions poc tractades pels historiadors més convencionals.

Fruit de la inquietud pel món oriental i de la seva estada al Nord d'Àfrica, Bover també ha treballat i publicat sobre qüestions històriques de les relacions entre Mallorca i el Nord d'Àfrica: esclavitud, captius, traductors de l'àrab al català, importacions d'animals exòtics, els jueus saharians introductors de la joieria jueva a Mallorca, etcètera.

Bover ha col·laborat —i col·labora— amb la publicació de diversos estudis, a diferents revistes de caire científic com el *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, *Randa*, *Estudis Baleàrics*, *Studia Luliana*, *Al-Andalus Magreb* (publicació de la Universitat de Cadis), *Cuadernos del Archivo Municipal de Ceuta*, i un llarg etcètera.

Conjuntament, amb Ramon Rosselló Vaquer, Jaume Bover ha editat una profusa obra relacionada amb Mallorca, entre articles i monografies.

I precisament, amb coautoria amb Ramon Rosselló, Bover també ha publicat la majoria dels llibres sobre la Història d'Andratx dels segles XIII al XVI, de la Dragonera, del mateix període; i els articles sobre notícies històriques i documents inèdits del municipi d'Andratx, a les revistes de premsa forana que s'han editat a la comarca Andratx, en els darrers quaranta anys. Aquestes publicacions són: el setmanari *Andraitx* de la segona època (on Bover va col·laborar entre 1975 i 1978), la revista *Vorammar* de Peguera (segona meitat del decenni de 1970), *Pariatge* (1979-1980), *París Balears* (durant la primera meitat del decenni de 1980) i la revista *N'Alí* (des de 1989 fins a l'actualitat).

Sobre la gran aportació de Jaume Bover —en coautoria amb Ramon Rosselló— a la historiografia d'Andratx, és a dir, els tres volums de la *Història d'Andratx, dels segles XIII al XVI*, amb l'addenda de la *Crònica d'Andratx, s. XIII-XV*; els llegiré la part final de la Introducció que Baltasar Porcel va prologar, el 1978, al volum de la *Història d'Andratx, segles XIII-XIV*, i que avui, trenta-cinc anys després, aquestes paraules encara mantenen la seva vigència:

“No sé si, per la seva càrrega erudita, el treball de Bover i Rosselló es trobarà en dificultats per a poder gaudir de popularitat, a Andratx. ¿Quan, però, aquest tipus de llibre ha arribat al lector majoritari? Del que estic segur, en canvi, és de la seva solidesa. Que significa una aportació cabdal a la historiografia andritxola, i no perquè sigui aquesta migrada, sinó perquè és un fonament ferm, imprescindible, pel dia de demà, tant per a d'altres possibles estudis com per a saber de nosaltres mateixos, per adquirir consciència de les arrels que ens sustenten.

Andratx, d'altra banda, era pràcticament inexistent en la historiografia mallorquina. L'obra del Capellà Joanillo era vista amb moltes reserves, i només sortíem en la Història de rebot en els tractats generals o través d'estudis sectorials. Aquest llibre de Bover i de Rosselló ens situarà al lloc que ens correspongui, lloc a més singular, perquè particularitats com la del Pariatge o la situació geogràfica —l'isolament— ens han tenyit de marginalisme i originalitat”.

Com a cloenda a les aportacions de Jaume Bover al municipi d'Andratx, voldria destacar que en aquests moments, l'autor encara treballa en la *Bibliografia d'Andratx* —que va començar el 1979— i que, a hores d'ara, ja té més de 8000 entrades i 700 pàgines escrites.

Vist tot aquest bagatge, es pot afirmar amb rotunditat que Jaume Bover és l'autor que més ha investigat i publicat sobre el municipi d'Andratx. Ha escrit nombrosos estudis històrics sobre Andratx, s'Arracó, es Port, Sant Elm, la Dragonera, la Trapa; música, goigs, toponímia, malnoms, etnologia, etcètera.

I ja que estam aquí per dedicar la Biblioteca d'Andratx a un bibliotecari, vull acabar aquest parlament, citant el Manifest de la UNESCO sobre la biblioteca pública, el qual declara que: “la UNESCO creu en la biblioteca pública com a força viva per a l'educació, la cultura i la informació, i com a agent essencial per aconseguir la pau i el benestar espiritual a través del pensament”.

Que per molts d'anys els habitants i visitants d'aquest municipi puguin gaudir dels serveis que ofereix la Biblioteca Pública Municipal d'Andratx Jaume Bover.